

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ: ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

SOCIAL CAPITAL AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH AT THE MICRO AND MACRO LEVELS: CHALLENGES OF DIGITALIZATION AND INCLUSIVE DEVELOPMENT

У статті досліджується характер впливу соціального капіталу на забезпечення інклюзивного економічного розвитку в Україні на мікро- та макрорівнях, у тому числі внаслідок цифровізації економіки. У ході дослідження виявлена взаємозалежність між: 1) рівнем загальної довіри та структурою підприємництва, рівнем капіталізації й соціалізації бізнесу; рівнем інституційної довіри й рівнем корупції; 2) характером, рівнем поширення соціальних цінностей та ВВП на душу населення, динамікою створення суб'єктів підприємницької діяльності, структурою витрат державного бюджету; 3) масштабом, цільністю, якістю соціальних мереж та рівнем конкурентної спроможності національної економіки тощо. Виявлено недо-використання економічного потенціалу як горизонтального, так і вертикального соціальних капіталів в умовах цифрової економіки.

Ключові слова: соціальний капітал, економічне зростання, цифровізація, інклюзивний економічний розвиток, мікро- та макроекономічний аналіз, якість життя.

*In today's context, social capital is increasingly recognized as a crucial resource for economic growth alongside physical and human capital, a fact further reinforced by Russia's full-scale invasion of Ukraine. At the same time, digitalization and the imperative of inclusive development are reshaping its nature, creating both opportunities for strengthening and risks of inequality, polarization, and fragmentation. The purpose of this article is to identify the mechanisms through which social capital influences inclusive economic development in Ukraine at micro- and macro-levels, with particular attention to the effects of digital transformation. The research relies on a behavioral approach (to uncover links between social norms, patterns of trust, and economic outcomes), comparative analysis (to examine the evolution of social capital globally and its national specificities in Ukraine), structural-functional analysis (to study the composition and functions of this institution), dialectical reasoning (to address theoretical and practical aspects of its dynamics), and econometric methods (to measure development trajectories and impacts). The study investigates causal relations between the state of social capital and shifts in macroeconomic indicators, entrepreneurship, and innovation activity. Using R. Inglehart's civilization maps, it highlights correlations between prevailing social values – self-expression versus survival – and GDP per capita. Based on the Global Innovation Index and Prosperity Index, it is demonstrated that insufficient use of innovation potential in Central and Eastern Europe, including Ukraine, results from low levels of tolerance, solidarity, and trust. Strengthening the economic return of social norms as a component of social capital requires embedding productive values and limiting destructive ones through education, media, and state signaling policies that promote responsibility, inclusiveness, cooperation, and mutual support. Each social norm generates behavioral patterns of economic agents and thus produces consequences for national development. **Key words:** social capital, economic growth, digitalization, inclusive economic development, micro- and macroeconomic analysis, quality of life.*

УДК 330.3:338.2:316

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.19-20>

Слісєва Л.В.¹

д.е.н., професор,
професор кафедри економіки і торгівлі,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

Yelisieieva Liudmyla

Lesya Ukrainka Volyn National University

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціальний капітал дедалі частіше розглядається як важливий ресурс економічного зростання поряд із фізичним і людським капіталом. Його роль проявляється як на мікрорівні – через довіру, норми співпраці та мережеві зв'язки всередині підприємств, громад і локальних спільнот, так і на макрорівні – у формуванні ефективних інституцій, узгодженості соціально-економічних інтересів і зростанні конкурентоспроможності економіки. Водночас виклики цифровізації та необхідність забезпечення інклюзивного розвитку трансформують природу соціального капіталу, створюючи як нові можливості для його нарощування, так і ризики посилення нерівностей та соціальної фрагментації. Невирішеними залишаються питання щодо механізмів формування

та відтворення соціального капіталу в умовах цифрової економіки, його впливу на інноваційний розвиток та соціальну згуртованість, а також визначення оптимальних моделей поєднання соціального капіталу з іншими чинниками економічного зростання. Це зумовлює потребу у поглибленому дослідженні ролі соціального капіталу як драйвера економічного розвитку на різних рівнях аналізу, з урахуванням процесів цифрової трансформації та принципів інклюзивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти цієї проблематики висвітлені у працях зарубіжних та українських учених, зокрема: М. Вулкока [21], П. Дасґупти [10], В. Звонаря [4], Ф. Кіфера [17], Е. Остром [19], О.Петроє [6], А. Ревко [7], Дж. Філда [12] та ін. Однак залишаються невирішеними завдання щодо каналів

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8801-3329>

впливу інституту соціального капіталу на економічний розвиток та його роль у забезпеченні інклюзивного економічного розвитку.

Постановка завдання. Мета статті – визначити характер впливу соціального капіталу на забезпечення інклюзивного економічного розвитку в Україні на мікро- та макрорівнях, у тому числі внаслідок цифровізації економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для оцінювання впливу інституту соціального капіталу на економічний розвиток України на макрота мікрорівнях господарської діяльності необхідно дослідити причинно-наслідкову залежність між рівнем розвитку його складових та динамікою макроекономічних показників і показників підприємницької діяльності в національній економіці.

За допомогою аналізу цивілізаційних карт Р. Інґлгарта можна виявити взаємозв'язок між домінантними в суспільстві соціальними нормами (зокрема, цінностями самовираження чи самовиживання) та динамікою ВВП на душу населення [16; 14]. Як виявилось, що ще в 90-х роках ХХ ст. – на початку посткомуністичних перетворень – рівень цінностей самовираження у населення більшості держав Центрально-Східної Європи був значно вищим за Україну, що, серед іншого, зумовило більшу ефективність соціально-економічних і суспільно-політичних реформ у цих країнах. Це одна з істотних причин того, що Україна ще до війни, маючи один із найбільших ресурсних потенціалів економічного розвитку серед республік СРСР, розвивалася повільнішими темпами, значно відставши за соціально-економічними показниками від Польщі, Угорщини та Чеської Республіки [16]. Наразі в українському суспільстві ще більше укорінилися цінності самовиживання.

Залежно від характеру домінантних соціальних норм у різних суспільствах цивілізаційну карту Р. Інґлгарта умовно можна поділити на чотири сектори, кожному з яких відповідає певний рівень ВВП на душу населення. На основі аналізу даних Всесвітнього дослідження цінностей встановлено, що Україна поряд із Білоруссю, Болгарією, Молдовою та Румунією опинилася в другому секторі цивілізаційної карти Р. Інґлгарта, для країн якого характерні відносно невисокі показники поширення цінностей самовираження та ВВП на душу населення в межах 2000–5000 дол. США. Сьогодні Україна перебуває в секторі, який суттєво віддалений від найбільш успішних економік світу, що, на нашу думку, вимагає нівелювання впливу деструктивних та укорінення продуктивних, з точки зору соціально-економічного розвитку, соціальних норм. У зв'язку з цим, згідно із підходом Ш. Шварца, вбачаємо необхідність і надалі культивування в українському соціумі цінностей самоствердження та відкритості до змін як фундаменту для укорінення соціальної норми самовираження

та стимулювання розвитку проактивної економічної поведінки.

На підставі аналізу даних Глобального індексу інновацій та Індексу процвітання [15; 18; 20; 2, с. 283–291] встановлено, що причиною того, що більшість національних економік країн Центрально-Східної Європи, зокрема й України, недостатньо використовує свій інноваційний потенціал, є зниження рівнів толерантності й солідарності в суспільстві (на відміну від початку війни в Україні), які за концепцією трьох «Т» економічного розвитку Р. Флориди [9] (що передбачає розвиток технологій, таланту, толерантності як ключових чинників суспільного добробуту) є обов'язковою передумовою ефективного господарювання. Водночас доведено, що поширення соціальних норм патерналізму та хабарництва в національній економіці обумовлює зростання трансакційних витрат, погіршення умов алокації ресурсів, що призводить до зростання поточних витрат державного бюджету та зростання рівня тіньової економіки в Україні [1, с. 20; 2, с. 182–207]. За показником Індексу сприйняття корупції – 2024 Україна отримала 35 зі 100 балів, посівши 105 місце серед 180 країн. У такий спосіб після відчутного приросту на три бали у 2023 році у 2024 році Україна втратила позиції в антикорупційній боротьбі. Втрата балів вказує на те, що орієнтація суто на програмне виконання взятих Україною зобов'язань перед міжнародною спільнотою є недостатньою, а реалізація розпочатих реформ відбувається не так якісно, як планувалося [8].

Підвищення економічної віддачі соціальних норм як складової інституту соціального капіталу та ресурсу національної економіки потребує укорінення та поширення продуктивних, з економічної точки зору, соціальних цінностей та обмеження деструктивного впливу деформуючих – за допомогою освіти, засобів масової інформації, сигнальної політики державної влади, що заохочує розвиток відповідних соціальних норм у національній економіці (зокрема, особистої відповідальності, толерантності, солідарності, норм кооперації та взаємодопомоги тощо). Кожна соціальна норма зумовлює формування поведінкових моделей економічних агентів та відповідні наслідки для економічного розвитку країни (табл. 1).

Інституційна довіра до державних структур є критично важливою для розвитку національної економіки та існування української держави загалом. Високий рівень інституційної довіри часто є підвалинами для інклюзивного економічного розвитку, що характеризується високою економічною активністю економічних агентів, їх готовністю дотримуватися правил, співпрацювати та впроваджувати інновації. На початку повномасштабного вторгнення 2022 р. опитування зафіксували значне зростання довіри до всіх інституцій. Проте це

Поведінкові та економічні ефекти соціальних норм

Соціальна норма	Поведінковий ефект	Економічний ефект
Солідарність	Готовність кооперуватися в широких групах	Збільшення обсягу внутрішнього інвестування
Толерантність		Скорочення видатків державного бюджету на правоохоронну систему
Особиста відповідальність	Економічно активна поведінка	Збільшення кількості впроваджених інноваційних проєктів
Патерналізм	Утриманство	Збільшення чисельності суб'єктів підприємницької діяльності
Хабарництво	Рентоорієнтована поведінка	Зростання частки поточних видатків у структурі державного бюджету
		Зростання трансакційних витрат

Джерело: складено автором

зростання виявилось короткостроковим і зголом рівні довіри до всіх інституцій, окрім військових, різко знизилася. За даними опитування Центра Разумкова, проведеного з 28 лютого по 6 березня 2025 р. в Україні, більшість респондентів висловлювали недовіру державному апарату (чиновникам) (не довіряють їм 79%), політичним партіям (77%), Верховній Раді України (77%), судам (судовій системі загалом) (73%), Уряду України (71%), Прокуратурі (63,5%), Національному антикорупційному бюро України (62%), Національному агентству з питань запобігання корупції (62%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (62%), комерційним банкам (54%). Але також економічні агенти висловлюють недовіру ЗМІ України (не довіряють їм 50%, довіряють 41% опитаних) і профспілкам (відповідно 46% і 22,5%) [5]. Серед іншого, низький рівень інституційної довіри до органів державної влади в українському суспільстві зумовлює недостатню громадську підтримку реформування та неефективну економічну політику.

Крім того, існує взаємозалежність між рівнем довіри та кількістю й величиною підприємств. Виявлено, що в Україні військова небезпека, стагнація економіки та соціальна криза стали мобілізаційними чинниками соціального згуртування населення. З одного боку, це допомогло створити альтернативні державним механізми для забезпечення армії, переселенців, підтримки ветеранів війни через розвиток соціального підприємництва, благодійності, самоподаткування, переорієнтацію бізнесу на задоволення нагальних соціальних потреб. З іншого – стало стимулом для розвитку малого підприємництва. За даними Державної служби статистики України, після 2010 р. найбільший стрибок у динаміці зростання чисельності суб'єктів господарювання спостерігався з 2014 р., що виявилось у збільшенні передовсім чисельності малого підприємництва та мікропідприємництва, заснованого вимушено переміщеними особами, які прагнули ресоціалізуватися та отримати

стабільний дохід у нових місцях проживання. Крім того, з 2022 р. значний прошарок засновників нових підприємницьких структур становили ВПО, а також волонтери, що в процесі участі у волонтерському русі отримали досвід швидкого нагромадження ресурсів, організації та управління командами, взаємодії з людьми, який був використаний для створення власної підприємницької справи. Попри поширене уявлення про те, що активізація розвитку малих підприємств свідчить про домінування індивідуалістських соціальних норм та невисокий рівень довіри в суспільстві, на нашу думку, практика 2014–2016 рр. та після 2022 р., навпаки, підтвердила посилення згуртування суспільства та готовність громадян брати на себе особисту відповідальність за вирішення тих чи інших суспільних проблем. Негативна динаміка почала спостерігатися з 2024 р. після підвищення податків в Україні. За даними YouControl.Market за перші шість місяців 2024 року у країні припинили свою діяльність майже 92 тис. ФОП, що на 54% більше, ніж за аналогічний період 2023 року. Секторами-лідерами за кількістю закритих підприємств стали оптова торгівля – 194 компанії, операції з нерухомістю – 148 та будівництво – 95 [3].

Водночас в українському суспільстві спостерігається зниження рівнів загальної та інституційної довіри [13]. Недостатні рівні загальної та інституційної довіри в українському суспільстві гальмують розвиток сімейного бізнесу [11], обмежують можливості залучення в грошовий обіг переказів мігрантів та фінансових ресурсів для стартапів, що загалом свідчить про недовикористання економічного потенціалу закритого горизонтального соціального капіталу окремих груп. Крім того, на відміну від загальноосвітової традиції, поширення в українському соціумі таких деструктивних соціальних норм як кумівство, лобізм, непотизм, сприяє розвитку закритих груп і через асиметрію інформації унеможлиблює рівний доступ до ресурсів і ринкових можливостей для всіх економічних агентів, унаслідок чого в Україні сформувалося

радше негативне ставлення до сімейного бізнесу, який сприймається суспільством як уособлення кланових олігархічних структур, що мають значні привілеї й преференції порівняно зі «звичайним» бізнесом.

Встановлено взаємозалежність між масштабом, щільністю, якістю соціальних мереж та економічним розвитком. З одного боку, виявлено, що для національної економіки характерна незначна участь громадян України у формальних мережах, що має негативні економічні наслідки. Для оцінювання економічного ефекту розвитку формальних мереж в Україні, наприклад, профспілок як традиційної економічної форми реалізації інституту соціального капіталу, було зіставлено щільність профспілок та позицію країн в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, що дозволило виявити більший вплив «щільності» профспілок на Індекс глобальної конкурентоспроможності та відповідно економічний розвиток [2, с. 301–303]. Водночас з'ясовано, що, попри те, що українці є неактивними у формальних мережах, вони беруть активну участь у неформальних інтернет-мережах: за останні кілька років соціальні мережі еволюціонували від простого майданчика для спілкування до інструменту вирішення важливих соціально-економічних проблем, що створило нові економічні можливості на основі кооперування ресурсів та зусиль раніше розрізнених суб'єктів господарювання.

В Україні військова небезпека активувала економічний потенціал інституту соціального капіталу та спричинила ефект витіснення й заміщення державних інститутів у тих сферах, де вони виявилися неефективними. Така конкуренція з боку інституту соціального капіталу мала б зумовити трансформацію наявних державних інститутів у бік удосконалення їхніх сервісних функцій, що сприяло б підвищенню ефективності, відкритості, прозорості діяльності державних інституцій та формуванню нового типу інституту держави, орієнтованого на задоволення потреб своїх громадян. Водночас урядові структури виявилися наразі неготовими до таких трансформацій. Попри це виявлено, що в Україні після 2014–2015 рр. під впливом модернізації інституту соціального капіталу намітилися позитивні зміни в державному регулюванні економіки: поглиблення децентралізації, дебюрократизація, розширення кола осіб, залучених до процесу управління, активізація використання інструментів краудсорсингу тощо, що, можливо, з новою силою проявиться в національній економіці після завершення війни в Україні. Державний сектор як вертикальна ієрархічна структура часто не враховує особливості місцевих інститутів, а відповідно має обмежені можливості щодо мобілізації потенціалу соціального капіталу агентів територіальної громади для вирішення ключових проблем економічного розвитку на місцях, що відповідно

сповільнює розвиток національної економіки загалом. У зв'язку з цим модернізація інституту соціального капіталу, яка раніше пришвидшила децентралізаційні процеси та розширила можливості впливу мешканців громад на державні й місцеві інституції, здатна мотивувати до посилення комунікації та співпраці між економічними агентами, що зумовлює ефективне залучення потенціалу місцевого соціального капіталу та посилення місцевих конкурентних переваг.

Висновки. Отже, найбільший потенціал для економічних перетворень має відкритий горизонтальний і вертикальний соціальні капітали, зміни в яких зумовлюють позитивні економічні ефекти на мікро- та макрорівнях та забезпечують формування інклюзивної економіки в Україні. У ході дослідження виявлена взаємозалежність між: 1) рівнем загальної довіри та структурою підприємництва, рівнем капіталізації й соціалізації бізнесу, обсягами внутрішнього інвестування; рівнем інституційної довіри й рівнем корупції; 2) характером, рівнем поширення соціальних цінностей та ВВП на душу населення, динамікою створення суб'єктів підприємницької діяльності, структурою витрат державного бюджету; 3) масштабом, щільністю, якістю соціальних мереж та рівнем конкурентної спроможності національної економіки тощо. Виявлено недовикористання економічного потенціалу як горизонтального, так і вертикального соціальних капіталів. Особливістю національної економіки є неефективне використання закритого горизонтального соціального капіталу окремих груп, що пов'язане з низькими рівнями розвитку сімейного бізнесу, сільськогосподарської кооперації тощо. Водночас розвиток цифрових соціальних мереж, які пришвидшують передачу інформації, можуть зміцнювати або навпаки – руйнувати різні форми економічної взаємодії. З одного боку, це може сприяти економічній й соціальній кооперації, що особливо проявилось на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, а, з іншого, через дезінформацію може руйнувати усталені господарські зв'язки та негативно впливати на економічну активність суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим важливо розробити стратегію розвитку соціального капіталу в умовах цифровізації, спрямовану на зміцнення загальної, інституційної довіри, розвиток продуктивних соціальних норм і цінностей та формування соціально відповідальних спільнот в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єлісеєва Л. Соціальний капітал як інститут економічного розвитку : автореф. дис. ... доктора екон. наук: 08.00.01 / Єлісеєва Л.В.; ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2020. 40 с.
2. Єлісеєва Л.В. Роль соціального капіталу в економічному розвитку: монографія/НАН України, ДУ

«Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2019. 356 с.

3. Закриття ФОПів в Україні зросло на 54%, а компаній – на 15%/YC Market. URL: [https://blog.youcontrol.market/zakrittia-fopiv-v-ukrayini-zroslo-na-54-a-kompanii-na-15/..](https://blog.youcontrol.market/zakrittia-fopiv-v-ukrayini-zroslo-na-54-a-kompanii-na-15/)

4. Звонар В.П. Соціальна відповідальність як соціоекономічний феномен: теорія та українські реалії. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2018. 288 с.

5. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 р.). Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>.

6. Петроє О.М. Передумови формування та оцінка перспектив реалізації соціального капіталу як чинника економічного розвитку. *Український соціум*. 2014. № 1 (48). С. 90–98.

7. Ревко А. Соціальний капітал як детермінанта розвитку громади та соціального підприємництва в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1743>

8. Україна в Індексі сприйняття корупції – 2024. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>

9. Флорида Р. Криза урбанізму. Київ : Наш формат, 2019. 320 с.

10. Dasgupta P. Social Capital: A Multifaceted Perspective. New York: World Bank, 2000. 423 p.

11. Family Business Statistics/European Family Business. URL: <http://www.europeanfamilybusinesses.eu/family-businesses/facts-figures>

12. Field J. Social Capital. London, New York: Routledge, 2008. 193 p.

13. Gallup. URL: <https://www.gallup.com/home.aspx>

14. GDP per capita/ The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org>

15. Global Innovation Index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/home>

16. Inglehart R. Culture and Social Change: Findings from the Value Surveys. Leiden: Brill Academic Publishers, 2003. 256 p.

17. Knack S., Keefer Ph. Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation. *Quarterly Journal of Economics*. 1997. Vol. 112. No. 4. P. 1251–1288.

18. Legatum Prosperity Index. URL: <https://www.prosperity.com/>

19. Ostrom E. Beyond markets and states: polycentric governance of complex economic systems. Prize Lecture (December, 8, 2009). URL: https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/ostrom_lecture.pdf

20. The Global Innovation Index (GII). URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/>

21. Woolcock M. The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes/OECD. URL: <http://www.oecd.org/innovation/research/1824913.pdf>

REFERENCES:

1. Yeliseieva L. (2020). Sotsialnyi kapital yak instytut ekonomichnoho rozvytku [Social capital as an institution of economic development]. Doctoral dissertation abstract, Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine. Kyiv p. 40.

2. Yeliseieva L. (2019). Rol sotsialnoho kapitalu v ekonomichnomu rozvytku [The role of social capital in economic development]. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine, p. 356.

3. YouControl Market. (n.d.). Zakryttia FOPiv v Ukraini zroslo na 54%, a kompanii – na 15% [Closure of sole proprietors in Ukraine increased by 54%, and companies by 15%]. Available at: <https://blog.youcontrol.market/zakrittia-fopiv-v-ukrayini-zroslo-na-54-a-kompanii-na-15/>

4. Zvonar V. (2018). Sotsialna vidpovidalnist yak sotsioekonomichnyi fenomen: teoriia ta ukrainski realii [Social responsibility as a socio-economic phenomenon: theory and Ukrainian realities]. Kyiv: Ptukha Institute for Demography and Social Studies, NAS of Ukraine, p. 288.

5. Razumkov Centre. (2025). Otsinka sytuatsii v kraini, dovira do instytutiv, politykiv, posadovtsiv ta hromadskykh diiachiv... [Assessment of the situation in the country, trust in institutions, politicians, officials and public figures...]. Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>

6. Petroie O. (2014). Peredumovy formuvannia ta otsinka perspektyv realizatsii sotsialnoho kapitalu yak chynnyka ekonomichnoho rozvytku [Preconditions for the formation and prospects for the implementation of social capital as a factor of economic development]. *Ukrainskyi Sotsium*, no 1(48), pp. 90–98.

7. Revko A. (2022). Sotsialnyi kapital yak determinanta rozvytku hromady ta sotsialnoho pidpriemnytstva v umovakh suchasnykh vyklykiv [Social capital as a determinant of community development and social entrepreneurship under modern challenges]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, no 43. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1743>

8. Transparency International Ukraine. (2024). Ukraina v Indeksii spryiniattia koruptsii [Ukraine in the Corruption Perceptions Index]. Available at: <https://cpi.ti-ukraine.org/>

9. Florida R. (2019). Kryza urbanizmu [The crisis of urbanism]. Kyiv: Nash Format, p. 320.

10. Dasgupta P. (2000). Social Capital: A Multifaceted Perspective. New York: World Bank, p. 423.

11. European Family Business. Family Business Statistics. Available at: <http://www.europeanfamilybusinesses.eu/family-businesses/facts-figures>

12. Field J. (2008). Social Capital. London & New York: Routledge, p. 193.

13. Gallup. Available at: <https://www.gallup.com/home.aspx>

14. The World Bank. (n.d.). GDP per capita. Available at: <https://data.worldbank.org>

15. Global Innovation Index. Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/home>

16. Inglehart R. (2003). Culture and Social Change: Findings from the Value Surveys. Leiden: Brill Academic Publishers, p.256.

17. Knack S., Keefer Ph. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *Quarterly Journal of Economics*, no 112(4), pp. 1251–1288.

18. Legatum Institute. Legatum Prosperity Index. Available at: <https://www.prosperity.com/>

19. Ostrom E. (2009). Beyond markets and states: polycentric governance of complex economic systems. Nobel Prize Lecture. Available at: https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/ostrom_lecture.pdf

20. World Intellectual Property Organization. The Global Innovation Index (GII). Available at: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/>

21. Woolcock M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. OECD. Available at: <http://www.oecd.org/innovation/research/1824913.pdf>